

NECİP ASIM YAZIKSIZ'IN DİLCİLİĞİNİN GÖK SANCAK
ROMANINDAKİ İZLERİ
TRACES OF NECİB ASIM YAZIKSIZ'S BEING A LINGUIST IN
GÖK SANCAK NOVEL

Mevlüt GÜLMEZ*
Hidayet DUYAR**

Özet

Necip Asım Yazıksız, Türkçülük fikir hareketinin önemli temsilcilerinden biridir. Bu fikrî hareketi gelecek nesillere taşımak gayesiyle tarih ve dil alanında telif ve tercüme birçok eser yayımlamıştır. Özellikle *Orhun Abideleri* ve *Atabetü'l-Hakayık* üzerinde mühim çalışmalar kaleme almıştır. Darülfünun'da Türkoloji bölümünü kurup Türk Dili Tarihi kürsüsünün ilk profesörü olarak tarihe geçmiştir.

Necip Asım'ın fikir dünyasının oluşmasında önemli bir yeri olan Fransız yazar David Léon Cahun (1900) 1875 yılında tarihî roman serisi yayımlamaya başlar. Bu serideki eserlerden biri de La Bannière Bleue olup Necip Asım bu romanı *Gök Sancak* adıyla 1906 yılında tercüme eder ve 1912 yılında da neşreder. Roman, Müslüman bir Uygur Türkü olan Cani'nin Cengiz Han'a tâbi oluşunu ve sonrasında başından geçen olayları konu edinir. Eser, yayımlandığı dönemde hem Fransızlar hem de Türk okurlar tarafından büyük ilgi görmüştür. Roman sadece konusu itibarıyla değil dilde sadeleşme akımı içerisindeki yeri itibarıyla da önemli bir eserdir.

Bu çalışmada romanın Türkçe neşirleri, Necip Asım'ın hayatı, eserleri, Türkçülük hareketi içindeki yeri anlatılmış, yazarın Türkçecilikle ilgili görüşlerinin romandaki yansımaları üzerinde durulmuştur. Necip Asım'ın romanda yaptığı etimoloji denemelerine değinilmiş ve romandaki arkaik kelimeler tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Necip Asım (Yazıksız), Gök Sancak, David Léon Cahun, arkaik kelimeler, Türkçülük, Millî Edebiyat

Abstract

Necip Asım Yazıksız is one of the important representatives of the Turkism idea movement. In order to carry this intellectual movement to future generations, he has published many copyrighted and translated works in the field of history and language. Especially, he has written prominent works on Orkhon Monument and Atabetü'l-Hakayık. He founded the Turcology department in Darülfünun and made history as the first professor of Turkish Language History professorship chair.

* Dr. Öğr Üyesi, Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi, Antalya Türkiye mevlutgulmez@akdeniz.edu.tr

** Öğr. Gör, Selçuk Üniversitesi Türk Dili Bölüm Başkanlığı, Konya / Türkiye hidayetduyar@selcuk.edu.tr

Mevlüt GÜLMEZ-Hidayet DUYAR

Necip Asım Yazıksız'ın Dilciliğinin Gök Sancak Romanındaki İzleri

Traces Of Necip Asım Yazıksız's Being a Linguist in Gök Sancak Novel

The French author David Léon Cahun (1900), who has an important place in the formation of the idea world of Necip Asım, started to publish a historical novel series in 1875. One of his works in this series is *La Bannière Bleue* and Necip Asım translated this novel under the name of *Gök Sancak* in 1906 and published it in 1912. The novel focuses on the Muslim Uyghur Turk Cani's being subjected to Genghis Khan and what he lives through afterwards. It is a historical novel that attracted great interest from both French and Turkish readers at the time of its publication. The novel is an important work not only in terms of its subject but also in its place in the movement of language simplification.

In this study, we put a brief emphasis on the Turkish issues of the *Gök Sancak* novel, the life of Necip Asım, and his place in the Turkism movement, and tried to determine the reflections of writer's thoughts about Turkishism in the *Gök Sancak*. Necip Asım's etymology experiments in the novel were mentioned and the archaic words were identified.

Keywords: Necip Asım (Yazıksız), Gök Sancak, David Léon Cahun, archaic words, Turkism, National Literature

Giriş

Necip Asım, Osmanlı Devleti'nin yıkılışına, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna şahitlik etmiş, 74 yıllık ömrünü Türklük ve Türkçülük mefkûresine hasretmiş sembol bir isimdir. O, dilden tarihe, gramerden tercüme, gazetecilikten sözlükçülüğe, fenden musikiye birçok alanda bilimsel çalışmaya imza atmış bir münevverdir. Türk dilinin abide eserleri üzerinde yaptığı ilk çalışmalar ile Osmanlı öncesi Türk tarihine ışık tutmuş, Türk dili ve Türk tarihinin bilimsel ve modern yöntemlerle araştırılmasında da ciddi katkıları olmuş bir fikir adamıdır.

Necip Asım'ın yukarıda saydığımız alanlarda çalışmalar yapmasında, ve düşünce dünyasının şekillenmesinde etkisi olan kişilerden biri de Fransız yazar David Léon Cahun (1841-1900)'dur. Asım, Cahun'un *Introduction a l'Asie Les Turcs et Les Mongoles (Asya Tarihine Giriş, Türkler ve Moğollar 1896)* adlı eserini İslamî kaynaklarla da zenginleştirerek *Türk Tarihi* adıyla neşretmiştir. Türk tarihinin öğrenilmesi hususunda bir ilk olma niteliğini taşıyan eser, Türkler arasında millî şuurun uyanışında son derece etkili olmuştur.

Bizim bu çalışmayı yapmamıza sebep teşkil eden eser de yine Léon Cahun tarafından 1875 yılında yazılan *La Bannière Bleue*'dur. Müslüman bir Uygur Türkünün Cengiz Han'a tâbi oluşu ve sonrasında meydana gelen olayların anlatıldığı eser, Necip Asım tarafından *Gök Sancak* adıyla Türkçeye çevrilmiştir.

Roman üzerinde yapacağımız çalışmaya geçmeden Necip Asım'ın hayatı, eserleri, Türkçülük hareketi içindeki yeri, Türkçeciliği ve *La Bannière Bleue* adlı eserin Türkçe neşirleri üzerinde durulacak. Ardından *Gök Sancak*

romanının Millî edebiyat içindeki yeri, romandaki eskicil (arkaik) kelimeler üzerinde durulacaktır.

1. Necip Asım (Yazıksız)

İstanbul'da Mekteb-i İdadînin dördüncü sınıfını okurken ders paydoslarında kaleme aldığı ve basılmış ilk eseri olan Medrese-i Edeb'de belirttiğine göre Necip Asım "Sultan Abdülaziz'in tahta çıktıkları sene" olan 1861'de Kilis'te dünyaya gelir. Ailesi Kilis çevresinde "Balhasanoğulları" diye tanınmaktadır. Babası Osmanbeyzade Mehmed Asım Bey annesi ise Gülşah Hanım'dır (Dilaçar, 1969, s. 805). Yedi yaşında mahalle mektebinde öğrenim hayatına başlayan yazar, Rüşdiye'nin ikinci sınıfını okurken beş bin kelimelelik Farsça küçük bir sözlük kaleme alır. Aynı yıllarda Arapça dilbilgisi öğretiminin temel kitaplarından olan *Binâ* adlı eserin tercümesini yapar. O zamandan kitap yazma arzusunun bütün hislerini istila ettiğini belirtir. Anne ve babası eğitimine çok önem verir fakat ikisinin vefatı sonrası hayatını yanında sürdürdüğü amcasından bu ilgiyi bulamaz. Amcasının yanında esir muamelesi gördüğünü söyleyen yazar, tabur kâtip muavini olarak Şam-ı Şerîf'e gidecek olan komşuları redif çavuşlarından Şeref Efendi sayesinde 1875 yılında Şam Mekteb-i İdadî'sine kaydolur. Her fırsatta "veliyy-i niamım" diye bahsettiği Mekteb-i İdadî müdürü Ahmed Efendi'nin yardımlarıyla ve destekleriyle eğitimine devam eder. Rahatsızlığı sebebiyle hava değişimine geldiği İstanbul'da kalır ve bir süre sonra eğitimine İstanbul Mekteb-i İdadî'sinde devam eder (Asım, 1879, s. 152-153). Şam'da okuduğu sırada Suriye'de bazı çevrelerde Türklere karşı takınılan menfi tavır, onda millî şuurun erken yaşta uyanmasında etkili olur (Timurtaş, 1960, s. 46). Hayatındaki dönüm noktalarından birisi de İstanbul'da okurken Ahmet Mithat Efendi'nin Beykoz'daki yalısında Veled Çelebi (İzbudak), Şemseddin Sami, Emrullah Efendi, Fuad (Köseraif) gibi dönemin önemli siması diğer Türkçülerle tanışma fırsatı bulmasıdır. Necip Asım, kendisini çekirdekten yetiştiren kişi olarak gördüğü Ahmet Mithat Efendi'nin hikmet ve marifet dolu ders halkasından geçmekle iftihar ettiğini her fırsatta dile getirir. Ahmet Mithat sayesinde Tercüman-ı Hakikat'te fennî yazılarını imzasız olarak yayımlamaya başlar (TDEAVIII, s. 572). 1879 yılında kaydolduğu Mekteb-i Harbiye'den 1881 yılında piyade teğmeni rütbesiyle mezun olur.

Öğrenim hayatı sonrası Umum-ı Harbiye beşinci şubesine, sonra Kocamustafapaşa Askerî Rüştiyesi'ne tayin olur. Ertesi yıl Üsküdar Toptaşı Askerî Rüştiyesi'ne görevlendirilir ve buralarda Fransızca, Türkçe ve tarih dersleri verir (Sarıay, 2012, s. 9).

1884 yılında üsteğmenliğe yükselir ve Maarif Nezareti tarafından Fatih ve Galata Rüştiyeleri Fransızca öğretmenliğine atanır. Maarif Vekâletinin yüksek, orta ve ilk tedrisata mensup müderrisler ve muallimler arasında *Fazilet Mükâfâtı*'na layık görülür (Suphi, 1928, s. 25). 1886'da yüzbaşı,

Mevlüt GÜLMEZ-Hidayet DUYAR

Necip Asım Yazıksız'ın Dilciliğinin Gök Sancak Romanındaki İzleri
Traces Of Necib Asım Yazıksız's Being a Linguist in Gök Sancak Novel

1908'de albay olur. Necip Asım Yazıksız, albay olduktan sonra 1913'te emekliye ayrılır (Timurtaş, 1960, s. 48).

1895'ten itibaren, devrin önde gelen Türkçü yazarlarının toplandığı "İkdam" gazetesinde yazmaya başlayan Necip Asım'a Veled Çelebi ile birlikte, 'Türk' kelimesini o dönemde kullanılan imlânın aksine 'vav' ile yazdıklarından dolayı 'Vavlı Türk' lakabı verilir (Uyanış, 1935, s. 54). Bu imla meselesiyle ilgili İkdam gazetesi Paris muhabiri Ali Kemal Bey ile ciddi tartışmalar yaşarlar.

Darülfünun'a Türk tarihi ve Türk dili müderrisi tayin edilen Necip Asım, Erzurum milletvekilliği yapar (Yüksel, 1995, s. 90). Siyasi faaliyetlerinin yanı sıra Türk Dil Kurumunun çalışmalarına da katılan Necip Asım, 1934 yılında *Yazıksız* soyadını alır (Dilaçar, 1969, s. 805).

Türk Derneği'nin kurucuları arasında yer alan Necip Asım, daha sonra derneğin başkanlığını yürütür. Bu dönemde *Türk Yurdu*, *Bilgi*, *İctihad*, *Darülfünun Edebiyat Fakültesi*, *Anadolu*, *Millî Tetebbûlar ve Türk Tarih Encümeni* mecmualarında Türk dili ve tarihiyle ilgili yazılar yayımlar (Timurtaş, 1960, s. 48). Diğer taraftan Osmanlı Türkçesi grameri ile ilgili çalışmalar yapan Necip Asım, Macarlar'ın Peşte'de çıkardığı *Keleti Szemle* dergisinde Balhasanoğlu imzasıyla Kilis, Besni (Şahmaranoğlu, 2015, s. 7) ve Erzurum lehçeleri; Kütahya'da bulunan Türkçe mühim bir kitabe ile ilgili Fransızca makaleler neşreder¹ (Orkun, 1935, s. 344). Paris'te çıkan *Jurnal Asitique* mecmuasında da Millî aruz hakkında bir yazısı yayımlanır. Bu mecmuayı çıkaran Fransızların Asya Cemiyeti, Necip Asım'ı 1893 yılında azalığa kabul eder (Şapolyo, 136, s. 342).

Türk diliyle ilgili çalışmalarının yanında genel dilbilim ve Ural-Altay dilleriyle ilgili çalışmalar da yapan Necip Asım, Darülfünun'da Türkoloji'yi kuran kişi olarak kabul edilmektedir. Türk dili alanındaki çalışmalarından ötürü kendisine 1892'de Chicago Sergisi'nde bir madalya ve diploma verilmiştir. Necip Asım, vefatına kadar Türk dili ile ilgili çalışmalarına Türk Dil Kurumu bünyesinde devam etmiştir (Duyar, 2019, s. 22).

On beş gün süren zatürre hastalığı sonrası 13 Aralık 1935'te Moda'da Bostan Sokağı 51 numaralı evinde vefat eder (Son Posta, 1935, s. 1).

2. Necip Asım'ın Eserleri

Necip Asım Türk dili, Türk tarihi ve Osmanlı Türkçesi grameri alanlarında çok kıymetli eserler vücuda getirmiştir. Necip Asım'ın dil ve tarih alanındaki çalışmalarını iki başlık altında toplamak mümkündür.

¹Balhasanoğlu soy isminin Arap harfli yazımının yabancılarca "Balkanoğlu" şeklinde yanlış okunması ve yazılmasından dolayı kaynaklarımız Necip Asım'ın "Balkanoğlu" mahlasını kullandığını ifade etmektedirler ki bu bilgi yanlıştır. (Orkun, 1935, s. 344)

2.1. Dil ile İlgili Çalışmaları

Necip Asım Türk dili alanında birçok esere imza atmıştır. Bu eserler hem yaşadığı dönemde hem de daha sonraki dönemlerde bu alanda araştırma yapacak kişiler için kaynak niteliği taşımaktadır.

Ural ve Altay Lisanları (1311) Eserde; dil bilimi, dil aileleri ve yapı bakımından diller gibi konular ele alınmıştır. Necip Asım, Ural-Altay dilleri arasındaki ilişkiyi, özellikle ünlü uyumu meselesini temel alarak izah etmeye çalışır.

Necip Asım, eserin kalan bölümünde Avrupalı Türkologların yaptıkları tasniflerden ve açıklamalardan yararlanarak Ural-Altay dilleri hakkında (Samoyed takımı, Fin-Ogur takımı, Türk takımı, Tunguz takımı, Moğol takımı) ayrıntılı bilgiler verir (Böler, 2009, s. 203).

Pek Eski Türk Yazısı (1315): Türk Derneği tarafından 1911 yılında yayımlanan ve ilk baskısı *En Eski Türk Yazısı* adıyla basılan eserde Köktürk alfabesi tanıtılır.

Orhun Abideleri (1340): Radloff ve Thomsen'in çalışmalarından sonra Türkiye'de Köktürk Yazıtlarıyla ilgili ilk çalışma Necip Asım'a aittir. Köktürk harflerini ilk kez tanıtan ve Köktürk Yazıtlarını ilk yayımlayan Necip Asım, yazıtları ilk okuyan W. Thomsen'in eserini esas almıştır. Faruk Kadri Timurtaş'a göre ise Asım bu eseri meydana getirirken Şemseddin Sami tarafından hazırlanan fakat ölümü sebebiyle tamamlanamayan Orhun Abideleri adlı eserden yararlanmıştır. Eserde *Mukaddime*'den sonraki ilk başlık *Orhun Mahkûkâtı ve Eski Türkler* adını taşır. Bu başlık altında yazıtların bulunuşu ve yazıtlarla ilgili ilk yayınlar hakkında bilgiler yer alır. İkinci bölümde yazıtların bulunduğu yer ve yazıldığı taşlar hakkında bilgi verilir.

Orhun Türkçesinin Sarf ve Nahvi başlığı altında Orhun Türkçesinin ses özellikleri verilir. *Orhun Alfabesi* başlığı altında ise yazıtlarda kullanılan harfler tanıtılır. Orhun harflerinin kökeni ile ilgili bilgiler *Orhun Harflerinin Mevridi* başlığı altında açıklanır. Daha sonra eserde *İsimler, Zamirler, Orhun Türkçesinde Zarflar, İştikak, Fül, Fer'-i Fiiller, Orhun Türkçesinin Nahvi ve Eski Türk Kitabelerinin Ehemmiyyet-i Tarihiyyesi* başlıkları yer alır. Eserde *İkinci Kısım* başlığı altında da yazıtların metni ve tercümesi yer alır.

Eski Savlar (1338): *Dîvânu Lügâti't-Türk*'te yer alan 274 atasözünün açıklamasını ve incelemesini Kilisli Muallim Rifat'ın tercümesini esas alarak yapar ve bu atasözlerinin bugünkü karşılıklarını verir (Kaçar, 2019, s. 7).

Necip Asım kitabının başında ilk olarak eserine niçin *Eski Savlar* adını verdiğini açıklar. Ardından öteden beri Arapça ve Farsçadan birçok kelime alındığını, bu kelimelerin çoğu bu iki millet yazarlarının kullandıkları anlamdan daha başka olarak kullanıldığını ve durumun bütün dünya dillerinde

Mevlüt GÜLMEZ-Hidayet DUYAR
Necip Asım Yazıksız'ın Dilciliğinin Gök Sancak Romanındaki İzleri
Traces Of Necip Asım Yazıksız's Being a Linguist in Gök Sancak Novel

böyle olduğunu ifade eder. Necip Asım'a göre bu hatalar düzeltilmelidir. En başta düzeltilmesi gereken kelimenin de atasözü anlamında kullanılan darb-ı mesel olduğunu belirttikten sonra atasözüne eski Türklerce "sav" dendiği üzerinde durur (Böler, 2009, s. 205).

Eski Savlar, Edebiyat Fakültesi Mecmuası'nda yayımlandıktan sonra kitap hâlinde basılmıştır.

Atabetü'l-Hakayık: Necip Asım, 12. yüzyılda Yükneklî Edîb Ahmet tarafından yazılan "Hakikatlerin Eşiği" anlamına gelen *Atabetü'l-Hakayık* adlı eseri ilim âleminde tanıtan ilk kişidir. Süleymaniye Kütüphanesi'nde eserin Uygur ve Arap harfleriyle yazılmış bir nüshasını bulmuş ve bir ön söz ilavesiyle bu eseri yayımlamıştır. Ardından Kilisli Rifat (Bilge) yine Süleymaniye Kütüphanesi'nde aynı eserin farklı bir nüshasını bulunca Necip Asım, iki nüshayı mukayese ederek eseri bir de ***Hibetü'l-Hakayık (1334)*** adıyla yayımlamıştır.

Necip Asım'ın dil alanındaki diğer eserleri de şunlardır: *Arkadaş Bana Fransızca Öğret (İstanbul 1302)*; *Yeni Tertip Muhtasar Osmanlı Sarfı (İstanbul 1306,1308)*; *Muhtasar Osmanlı Sarfı (İstanbul 1308)*; *Lügat-i İlmiyye ve Fenniyye (İstanbul 1308, Hasan Tahsin'le birlikte)*; *Mükemmel Sarf ve Nahv-i Osmânî (İstanbul 1311)*; *Osmanlı Sarfı (Yeni Usul Osmanlı Sarfı) (İstanbul 1310,1313)*; *Usul-ı Fransevi (1320)*; *İlm-i Lisan (İstanbul 1327)*; *Milli Aruz (İstanbul 1329)*(Boz, 2019, s. 107; Sarıay, 2012, s. 33-38).

2.2. Tarih ile İlgili Çalışmaları

Necip Asım, tarih konusundaki görüşlerini eserlerinde dile getirmeye çalışmıştır. Asım, eserlerinde Türklerin tarihi kökenlerini, diğer medeniyetlere katkısını, Türk tarihinin gelişim sürecini, İslâm öncesi ve sonrası Türk tarihini bütüncül bir bakış açısıyla yerli ve yabancı kaynaklara dayanarak açıklamaya çalışmıştır. Tarih konusundaki eserleri Türk tarihi konusundaki çalışmalara kaynaklık etmesi bakımından önem arz etmektedir (Sarıay, 2012, s. 17).

Necip Asım, bir Tarih-i Osmânî Encümeni üyesi olarak, Türk tarihiyle ilgili çalışmalar yürütmüş ve bu çalışmaların neticesinde, büyük bir eserin ilk cildi olarak, Mehmet Ârif Bey ile birlikte Türk tarihini ve Bizans tarihini tetkik ve telhis etmek lüzumunu gördükleri ***Tarih-i Osmânî***'yi yayımlamıştır.

Ayrıca, Necip Asım ve Mehmet Ârif'in yol göstermesiyle Bahriye Matbaası'nda ***Selçuknâme*** basılmaya başlanmış fakat on bir formasının intişarından sonra, muharebe ve sair sebeplerle kalan kısımlar yayımlanamamıştır.

David Léon Cahun'un kökenlerinden 1405 yılına kadar Türkler ve Moğollar hakkında teferruatlı bilgiler verdiği ve Asya içlerinden Tuna boylarına, Kıpçak bozkırından Arap yarımadasına kadar uzanan coğrafyada

Türklerin ve Moğolların siyasi, iktisadi ve kültürel özelliklerini anlattığı *Asya'nın Genel Tarihine Giriş* adlı eseri 1899 yılında, Necip Asım tarafından Türkçeye *Türk Tarihi* adıyla çevrilmiştir. Türkçülüğün kuruluşunda rol oynayan ana kitaplardan birisi olan bu eser, Gazi Mustafa Kemal tarafından da okunmuştur (Turan, 2014, s. 60).

Necip Asım'ın tarih alanındaki diğer eserleri de şunlardır: *Sitler (İskitler) (İstanbul 1310; İskitlerle ilgili); Gök Sancak (İstanbul 1327, L. Cahun'dan çeviri); Celalüttin Harezemşah (İstanbul 1934, A. Nesevî'nin Moğol istilasıyla ilgili eserinin çevirisi); Türk Tarihi Umûmiyesi; Osmanlı Tarihi Nüvisleri ve Müverrihleri* (Boz, 2019, s. 107; Sarıay, 2012, s. 17-25).

Necip Asım'ın dil ve tarih dışındaki ilmî ve fenni birçok makalesi *İkdam, Türk Yurdu, Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası, Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası ve Malumat Mecmuası* gibi gazete ve dergilerde yayımlanmıştır.

3. Türkçülük Hareketi İçinde Necip Asım'ın Yeri

Osmanlı devletini çöküşten kurtarmak, kötüye gidişi engellemek amacıyla Osmanlı aydınları arasında üç fikir hareketi etkili olmuştur: Birincisi, dil, din ve milliyet ayrımı olmaksızın Osmanlı Devleti sınırları içinde yaşayan herkesi kucaklamayı ön plana alan Osmanlıcılık; ikincisi İslâm'ı hayatın bütün alanlarına hâkim kılma, İslâm dünyasını Batı'nın sömürsünden kurtarma ve İslâm dünyasını birleştirme amacını taşıyan İslamcılık; üçüncüsü ise Fransız İhtilali ile ortaya çıkan ulus-devlet anlayışı ile İslâmî modernizm kavramları üzerinde şekillenen Türkçülüktür. Bu fikir hareketlerinin her biri belirli bir kitleyi etkilemiş ve harekete geçirmiştir. Her fikir hareketi bir dergi, bir gazete etrafında şekillenmiş ve kendisine taraftar bulmuştur.

1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı sonrası Balkanlarda yaşayan Hristiyan tebaanın Müslümanlara kötü muamelesi ve I. Balkan Savaşı, Osmanlıcılık fikir hareketini; 1. Dünya Savaşı sonrası İslâm dünyasının parçalanması, milliyetçilik hareketlerinin Araplar arasında güçlenmesi ve bazı bölgelerde Arapların İngilizlerle iş birliği içinde olması İslamcılık hareketini akamete uğratmıştır. Devletin kurucu gücü ve aslî unsuru olan Türklerin Osmanlı Devleti'ni kurtarmak amacıyla gazete, dergi ve bazı kuruluşlar vasıtasıyla harekete geçmeleri siyasî anlamda Türkçülük fikir hareketinin başlangıcı sayılır.

Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyılda entelektüel mecrada, özellikle dil alanında yapılan çalışmalarla gelişmeye başlayan Türkçülük hareketi, daha sonra ideolojik ve siyasi bir boyut kazanmıştır. Tanzimat Fermanı'ndan sonra "Osmanlıcılık" anlayışı devleti bir arada tutmanın tek çaresi görülmüşse de gittikçe artan millî nitelikli iç isyanlar bu fikrin önemini kaybetmesine neden olmuştur. Türkçülüğün bir ideoloji olarak ortaya çıkmasındaki en önemli

Mevlüt GÜLMEZ-Hidayet DUYAR
Necip Asım Yazıksız'ın Dilciliğinin Gök Sancak Romanındaki İzleri
Traces Of Necip Asım Yazıksız's Being a Linguist in Gök Sancak Novel

amaç, imparatorluğun devamını sağlamaktır. Fakat bu yapılırken tebaa içindeki “Türk” vurgusu öne çıkarılmaya çalışılmıştır (Öztürk, 2017, s. 3-4).

Ahmet Vefik Paşa'nın *Lehçe-i Osmânî* adlı eserinin mukaddimesinde Osmanlı Türkçesi yanında Türk lehçelerinin öğrenilmesi gerektiği ile ilgili düşünceleri, Türkçülük hareketinin ilk somut yansımasıdır (Kılıç, 2016, s. 33).

Türkçülüğün şuurlu bir fikir hareketi hâline gelmesinde, dil, edebiyat ve tarih sahalarını içine alan ilmî bir görüş olarak ortaya çıkmasında Necip Asım'ın çok önemli bir rolü vardır. Tanzimat edebiyatı devrinde Ahmet Vefik Paşa, Süleyman Paşa ve Şemseddin Sami ile dil ve tarih konularında başlayan bu akımı Necip Asım ve arkadaşları şiddetlendirmiş ve yaygın hâle getirmişlerdir. İkdam gazetesi etrafında millî ruhun canlanması amacıyla yaptıkları çalışmalar takdire şayandır (Timurtaş, 1960, s. 12).

Hüseyin Namık Orkun, Necip Asım'ın Türkçülük tarihi içerisindeki yeri için *Ülkü Mecmuası*'nda şunları söyler:

“O bizde ilk Türk tarihini çıkarandır. Kitabının hataları olabilir; alelade bir tercüme olabilir ve bugün ilmi değeri olmayabilir. Fakat o gün için düşünür isek, bizde ulusal tarihimizi bize ilk yazan ve tanıtan olmak itibarıyla mühim bir değeri olduğunu kabul etmek icap eder. Mekteplerimizde ve bütün tarihi eserlerimizde, tarihimiz Osmanlıları ile başlatıldığı bir devirde Necip Asım'ın bu eserini çıkardığını göz önünde tutmak gerekir.” (Orkun, 1936, s. 343-344)

Yusuf Akçura'ya göre; “Bütün Türkler arasında eski Türk lisanıyla eski Türk harflerine müstakil Türk tarihine Türklerin dikkat bakışlarını açık bir surette ilk çeken Türk, Necip Asım'dır.” (2009, s. 376).

4- Necip Asım'ın Türkçeciliği

Necip Asım; *Maârif, Ma'lûmât, Mekteb ve Servet-i Fünûn* gibi dergilerde “Lisan Bahisleri”, “Dilimize Hizmet” ve “Dilimiz” gibi başlıklar altında neşrettiği yazılarında bir yandan Türkçenin sadeleşmesini savunurken öte yandan dildeki yabancı terkiplerin çözümlenmesini ve biri Osmanlıca, diğeri Türkçe iki ayrı lügat hazırlanmasını teklif eder. Ancak devrindeki bir kısım Türkçülerden farklı şekilde tasfiyecisi olmayan Necip Asım, çeşitli yazılarında asıl amacının Türkçenin de medenî dünya dilleri arasında belli bir yeri bulunduğunu ispat etmek ve ülkede herkesin yazdığını anlayacak bir dil kullanmasını sağlamak olduğunu söyler (Uçman, 2006, s. 493).

Necip Asım Yazıksız, Türkçenin sadeleşmesi taraftarı olduğunu fakat tasfiyecisi olmadığını şöyle açıklar:

Yazmak istediğim, özendiğim şey, Türkçemizin mütemeddin bir kavim lisanı olduğunu ve terakkiyatına himmet olunursa bugünkü Avrupa lisanlarından aşağı kalmayacağını ispattı. Hatta safi Türkçe birkaç makale yazışım da o maksada mebni idi. Bunu görenler, lisanımızdan

bütün Arabiden, Farisiden, Avrupa dillerinden aldığımız kelimeleri çıkarıp yerine Çağatayca'dan, Kıpçakça'dan, Özbekçeden, Azerbaycanca'dan vesairenden kelime koymak istiyorum sandılar... Yine tekrar ederim, fıkır ü nazarım hiç de öyle değildir. Özendiğim şey bugün Osmanlıların, amma hani ya terbiye ve malumatı orta hâlli olanlarının hepsine yazdığımızı anlatacak bir lisan kullanmaktır. Arabi ve Farisiden aldığımız kelimelerin lüzumlularını, taammüm edenlerini çıkarmak lisanı züğürtleştirir. Bunlardan fakat makul bir surette iktibas etmemek öyledir. Hatta, Avrupa lisanlarından da almamakta taassup göstermek yine öyledir (Dilaçar 1969, s. 805).

Ahmet Mithat'ın kendisini Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi ile ilgili yazdığı makalesinden ve Seyahatname'nin yayımlanmasındaki girişimlerinden dolayı tebrik etmesi üzerine alttaki satırları kaleme alır. Bu satırlarda da görüleceği üzere Necip Asım herkesçe anlaşılacak bir Türkçenin kullanılması taraftarıdır. Asım, bu yazısında diğer dillerle karşılaştırıldığında Türkçenin çok zengin bir dil olduğunu vurgular.

“Müşarünileyh hazretleri Farisi ve Arabi terkiplere hacet kalmaksızın bir makale yazılabileceğini fiilen ispat buyurmuşlardır. Eğer erbab-ı kalemimiz bu vadiyi tevsie himmet etselerdi bugün Türkçede yazdığımız şu satırları herkese anlatmak kolay olurdu. Ne yapalım ki öyle olmadı. Garibi şu ki her kalem sahibi Türkçe yazmak, genişlemesini özlemek istiyor. Hatta İkdam yeni çıktığı zaman içinde Arabi, Farisi ecnebi bir kelime bulunmamak üzere yazdığım bir iki makaleyi herkes beğenmiş yazana aferin demiş idi. Ne çare ki yine bildiğimizden dönmedik. Bunun sebebi elisine-i Türkiyeye ehemmiyet vermeyişimizdir. Boş vaktim olsa bugün Türkçemizin âdeta Fransızca kadar zengin ve mükemmel bir lisan olduğunu fiilen yani mükemmel sarf ve nahvini, lügatini tertip etmekle ispat ederdim.

Zaten buna hacet ne, şu dava ta onuncu asırda meydana konulmuş ve Ali Şir gibi bir zat Türkçemizin o zaman edebiyatça en parlak bir devrede bulunan Farisiden daha mükemmel olduğunu bir kitap ile ispat eylemişlerdir. Ali Şir'den bir asır sonra gelen Fuzuli bile bir kıtasında Bağdat gibi bir yerde edebiyatının her şartına muvafık olmak üzere Türkçe şiir söylemek kâbil olacağını bildiriyor.

Türkçenin eski zamanlarda başlı başına bir dil olduğu bugün keşf olunan eserler ile artık ortaya çıkarıldı. Fakat Osmanlıcanın da vaktiyle Veysiler, Nergisiler yazdıkları gibi değil, bütün halkımızın anlayacağı yolda yazı yazdıkları bizden evvel gelenlerin bıraktıkları kitaplardan belli oluyor. Feridun Bey Münşeât'ında bulunan meşhur “Bahar” bendi şöyle bir tarafa bırakılsa bile Şehzade Süleyman Paşa hazretlerinin pederlerine yazdıkları Fetihname, Süleyman Çelebi'nin Mevlid-i Şerif manzumesi Avrupalılarca bile edebiyatça olan kıymeti takdir edilen Yazıcıoğlu'nun Muhammediye'si Osmanlıcanın başlı başına her Türkçe bileninin anlayacağı yolda yazılır bir dil olduğunu gösterir.”

Sade dille yazılmış edebî şaheserlerden örnekler sunarak sade dille yazmanın mümkün olduğunu dile getiren yazar aynı yazının devamında basit bir dil kullanmış yazarlarımızı taklit ederek işe başlanması gerektiğini şöyle anlatır:

"Âcizlerine kalırsa yazacağımız şeylerde elden geldiği kadar Türkçe, kısa sözler ve artık hiç olmazsa kâtip Çelebi, Evliya Çelebi, Kamus Mütercimi Âsım Efendi gibi müelliflerimizi güzelce taklit etmek olursa bizim için daha faydalı olur."²

Türk kelimesinin yazımıyla ilgili Ali Kemal ile yaptıkları imla tartışmasında Necip Asım, tumturaklı sözler kullanmaktan ziyade herkesçe anlaşılır bir dil kullanma gerekliliğini vurgular.

"Bizim (تورك) imlasına ikdamımız[a] Paris muhabiri itiraz ediyorlar. Hatta bizi de lisamı tahrip eden bi-haberler miyânına sokuyorlar. Şu kadar deriz ki biz imlayı bozmadık elden geldiği kadar aslına döndürmeye çalışıyoruz. Kafiye olsun diye (تورك) kelimesini (ترك) yazmaya bundan da (اتراك) etrâk cem'i bulmaya ihtiyacımız yok. Biz (توركلر) Türkler der geçeriz. Bize tumturaklı sözler değil herkesin anlayacağı kuvvetli manalar gerek, eğer biz ötekinin berikinin imla hatalarını araştırıyordık nelere dikkat ederdik. Bizim imlamızda görülen hatalar doğrudur. Daha tetebbularımız arttıkça da doğrulacaktır. Biz de Fransız üdebası (turc) diye yazdıkları hâlde ekser müsteşrikînin (Türk) surette yazmalarına dikkat buyurulsa idi bu sözlere mahal kalmazdı sanırız."³

Asım'ın dildeki ifade kabiliyetini ve tercümedeki gücünü Veled Çelebi ile önemli Türkologlar'dan olan Vambery, takdir ederler. Türk tarihi adlı eserin yayımlanmasından ötürü Veled Çelebi, Bahai müsteşarıyla bir tebşirname kaleme alır ve Necip Asım'ı 'bize bizliğimizi gösteren bir eser' meydana getirdiği için tebrik eder. Veled Çelebi, Asım'ın tercümedeki iktidarını ancak eserin orijinalini okuyup anlayanların kavrayabileceğini söyleyerek onun yerinde müdahalelerle eseri bambaşka bir hüviyete soktuğunu ve orijinalinden daha üstün bir eser meydana getirdiğini söyler.

"İşte Türk Tarihi! Bir mükemmel misaldir. İşte erbâb-ı ihtisas usul-i te'lîfe muvâfık böyle eser vücuda getirir. "Tercüme!" mi diyecekler. Tercüme zâhir! Fakat ne büyük bir ihtisâsın ne ihâtalı bir iktidâr-ı fâzilânenin mahsülü tercümelerden olduğunu erbâbı bilir. Aslı ile tercümeyi karşılaştıranlar görürler ki yalnız tercüme hususi aslına şüphesiz fâ'ik olduktan başka ekser a'lâmın ba'zı mebâhisin tashih ve tavzihinde makâma münâsib nice fevâ'id ve zevâ'idin ilhâkında lügâtin hallinde elhâsıl kitabın yukarıdan aşağı tenkîh ve tehzibinde Necip Asım öyle bir kudret göstermiştir ki kemâl-i im'ân ile mütâla'a eden her

² İkdâm Gazetesi, 4 Temmuz 1896, s. 1.

³ İkdâm Gazetesi, 18 Nisan 1898, s. 3-4.

'âlimin "İşte her müverrih için ilelebed me'haz olacak bir muhallide-i edebiye!" diyeceği şüphesizdir⁴..

Peşte Darülfünunu elsine-i şarkiye muallimi fâzıl-ı şehîr Mösyö Vambery cenaplarından Necip Asım Efendi'ye Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin 1. cildinin yayımlanmasında büyük emeği geçtiği için teşekkürlerini ve takdirini içeren bir iltifatname gönderir⁵.

5. Léon Cahun'un La Bannière Bleue Adlı Eserinin Türkçe Çevirileri

Léon Cahun'un 1877 yılında yayımladığı *La Bannière Bleue* adlı eser Fransızlarca çok beğenilir ve farklı yıllarda birçok baskısı yapılır. Eserin içeriği Necip Asım ve Galip Bahtiyar gibi yazarların da ilgisini çeker ve eseri Türkçeye tercüme ederler.

1906 yılında Necip Asım tarafından eserin tercümesi bitirilmiş olsa da ancak 1912 yılında "*Gök Sancak*" adıyla kitap hâlinde yayımlanır. Eserinin hatime kısmında Necip Asım, bu eseri 1906 yılında tamamladığını bilmesine rağmen İkdam Gazetesi sahibi Ali Kemal'in Galip Bahtiyar'a tercüme ettirerek Yeni İkdam gazetesinde tefrika edişine sitemde bulunur.

Galip Bahtiyar ise eseri "*Gök Bayrak*" adıyla 23 Nisan 1910 yılında Yeni İkdam gazetesinde tefrika etmeye başlayıp 16 Ağustos 1910 tarihinde 112. tefrika ile tamamladıktan (Koray, 2017, s. 145) 3 yıl sonra, yani 1913 (1329) yılında eserin Fransızca orijinalinde bulunan resimlere de yer vererek Türk Yurdu Kitaphanesi'nde kitap olarak bastırır.

Eser, Galip Bahtiyar'ın çevirdiği *Gök Bayrak* esas alınıp bazı değişiklikler de yapılarak farklı yayınevlerince birçok kez basılır (Duyar, 2019, s. 23-24).

6. Gök Sancak Romanına Dair

1906 yılında tercümesi bitmesine rağmen İstanbul'da Artin Asaduryan ve Mahdumları Matbaasında 1912 yılında basılan *Gök Sancak*'ın yayıncısı Kitapçı Nasrullah'tır. '*Fransa Akademisi'nin takdirine mazhar olmuştur.*' açıklaması bulunan kitap, Giriş mahiyetindeki 'Bir İki Söz', *La Banniere Bleue'nun* tercümesi ve Sonuç mahiyetindeki 'Hâtime' olmak üzere üç bölümdür ve 332 sayfadır. Roman orijinalinde olduğu gibi 19 bölümden oluşmaktadır. Eserin Fransızcasında son bölümde yer alan *Ekler ve Açıklamalar* kısmı Necip Asım tarafından tercüme edilmemiştir (Duyar, 2019, s. 25).

Léon Cahun'un *La Bannière Bleue* adlı eserinin 1877 baskısı esas alınarak yapılan tercümede eserin orijinaline sadık kalınmakla birlikte Necip

⁴ İkdam, 7 Mayıs 1899, s. 3.

⁵ İkdam, 10 Temmuz 1896, s. 1.

Mevlüt GÜLMEZ-Hidayet DUYAR
Necip Asım Yazıksız'ın Dilciliğinin Gök Sancak Romanındaki İzleri
Traces Of Necib Asım Yazıksız's Being a Linguist in Gök Sancak Novel

Asım, bazı paragrafları, satırları ve sayfaları tercümesine almamış ve esere bazı eklemeler yapmıştır. Asım bu durumu, *Bir İki Söz* bölümünde 'Tercümede biraz tadilat icra ettim. Cahun romanını Fransızlar için yazmış, ben Türkler için tercüme ediyorum. Tadilatın sebebi budur. Şu tercümeyle okuyanlarda Türk tarihine bir merak uyandırabilirsem emelim hâsıl olur. Uyandırmazsam emeğim boşa gider.' sözleriyle ifade etmiştir. (Duyar, 2019, s. 26)

Bir Moğol kabilesi tarafından 15 yaşında iken kaçırılan Cani adında bir Uygur Türkünün 18 yaşında 591 tarihinde Cengiz Han'ın ordusuna girmesi, ordudaki bir görevi sebebiyle Moğolistan'dan çıkıp Suriye'den Çin'e kadar birçok ülkede seyahat ederken başından geçen kahramanlık, aşk ve dostlukları içeren maceraları kitabın konusunu oluşturur.

7. Gök Sancak Romanında Eskicil (Arkaik) Ögeler

Millî Edebiyat akımı içerisinde yer alan ve *Millî Aruz, Türk Tarihi* gibi eserler kaleme alan Necip Asım'ın *Gök Sancak* romanıyla millî bir dil yaratma gayesinde olduğunu görmekteyiz. Roman sadece konusu itibarıyla değil dilde sadeleşme akımı içerisindeki yeri itibarıyla da çok kıymetlidir. Asım'ın, dilde tasfiye taraftarı olmamakla birlikte sadeleşme taraftarı olduğunu özellikle vurguladığını yukarıda belirtmiştik.

Asım, *Gök Sancak* adlı çevirisinde Eski Türkçe, Tarihî Türk lehçeleri ve Batı Türkçesinin ilk dönemini teşkil eden Eski Anadolu Türkçesi dönemlerine ait kelimeleri bazen parantez içinde bazen de dipnotlarda bilinçli bir şekilde kullanır. Böylece unutulmaya yüz tutmuş Türkçe kelimelerin diriltmesini; yaşayan Türkçedeki kelimelerin de sık kullanılarak Arapça ve Farsça kelimelerin yerini almasını ister.

Asım'ın *Atabetü'l-Hakayık* üzerinde yapmış olduğu çalışmanın etkisiyle romanda "Tanrı'ya öküş hamd ayur men!" ve "Öküş hamd ayur min singa, Tanrım!" ifadelerini kullandığını görmekteyiz.

Cahun'un *La Bannière Bleue* adlı eserinde, Fransızların tamamen yabancı olduğu Orta Asya'ya ve göçebelige ait unsurlar dipnotlarla açıklanmıştır. Léon Cahun'un dipnotlarla anlamını verdiği kelimelerle Necip Asım'ın izahta bulunduğu veya tanımını yaptığı kelimeler aynı kelimeler değildir.

Gök Sancak romanında ayrıca Necip Asım; arş, arşın, arpağçı (büyücü), bahadır, bet, dizman (iri yarı adam), bütün, konak, kutlu, otak (otağ), sağar, sin (mezar), töküş (döğüş), yankı, yasa ve yasak kelimelerinin etimolojisini yapmıştır. Etimolojisi yapılan kelimenin aslının ne olduğu, hangi dilden Türkçeye girdiği ve Türkçedeki hangi kelimelerin o kelimeyle bağlantılı olduğu bilgisi de yer almaktadır.

Eserin yazıldığı dönemdeki sadeleşme akımının etkisi olarak değerlendirilebilecek bazı kelimeler de romanda yer almaktadır. Bunlar: açgıç (anahtar), doğar (sabah), şemsiye (günlük), ongun (arma), pusat (silah), ulus (aşiret) ve yumurcak (veba) gibi kelimelerdir.

Romanda tespit ettiğimiz eskicil kelimeler ise şunlardır.

- ağaç** [DLT. yığaç “fersah, eski bir yer ölçüsü”]; [GS. “Bir ağaç, yağaç takriben bir mil demektir.”]
Ağaç kelimesi metinde “bir ölçü birimi” olarak kullanılmıştır. Tarama Sözlüğü’nde *ağaç*; *Bir kilometre kadar olan uzunluk (ölçüsü). 2.68 santim uzunluğunda ağaçtan yapılmış arşın*” olarak tanımlanmıştır.
Keşfe giden arkadaşlarımız da öğleüstü gelerek **iki ağaç** ötede sol tarafımızda büyük bir kışlak gördüklerini bildirdiler. (s. 91)⁶
- alkış** DLT. alkış “Alkış, övme, dua etme”, EUTS “övme, kutlama, takdis, hayır dua”, [GS. “takdis”] Kelime Tarama Sözlüğü’nde “övme, övüş, dua” (s. 8); TTAS’de “Hayır, dua, iyi dilek: Oğlum sözümü tut, alkışımı al.” Anlamlarında kullanıldığı görülmektedir.
Baba, **alkışını** ver! Tanrı davar ver! Tanrı ekmek ver! Ocağa bir baş ver! (s. 43)
- anda** [Mog. kan kardeşi]
Bağrıma bastım. Bıçağımı çıkardım. Bileğindeki ipi kestim, kendisine: “**Anda** bunda bir yanlışlık olmuş. Keşif kolu hata etmiş,
Allah aşkına affet.” (s. 102).
- arpağcı** [EAT. arpacı “falcı”], [GS. “efsuncu, sihirbaz”]
KT’de “arpağ” kelimesi için; [Muhaffefi “arpa”] 1. Eski putperest Türk rü’esâ-i rûhâniyyesinin hastalara okudukları efsûn, rukye, sihir. 2. Yılanı kovuğundan çıkarmak için veyâ zehrinin te’sîrini izâle için okudukları nîreng. [Şarkî Türkçede efsûn etmek ma’nâsıyla “arpamak” fi’ili dahi müsta’meldir.]; arpağcı kelimesi için; 1. Efsûnger, sâhir, üfürükçü. (Kâmûs-ı Türkî, 2020, s. 29). Kelime arpacı “falcı” şekliyle Tarama Sözlüğü’nde de yer almaktadır (YTS, 1983, s.13).
“Ben Tibet’e yakın oturuyorum. Onların da sizin gibi arpağcıları var. Fakat onlar dağ sıçanı kadar çoktur. Ben **arpağcı** ve dinleri bilirim.
- avul** [GS. “kabile”] Kelime “kabile” anlamıyla İzmir ve Ordu ağızlarında kullanılmaktadır.
Adım Cani, babamınki Ögtülmiş, Uygur ulusundan Bayan **Avul**’danım (kabilesindenim). (s. 42)

⁶ Sayfa numaraları, Palet Yayınlarınca basılmış olan Gök Sancak romanına göredir.

bağaltak	[ET “hırka”], [GS. “zırh altına giyilen pamuklu kaftan”] Kelime TTAS'de “hırka” anlamıyla Çanakkale ve Ordu ağzlarında kullanılmaktadır. Bir bağaltak giyinmişti. Ayaklarında uzun konçlu çizmeler vardı. (s. 50)
bitikçi	[DLT. “kitap, mektup, yazma, yazı, yazılı şey”], [GS. “kâtip”] Yasaya göre baş tam dazlak tıraş olunacak, tepede bir tutam saç bırakılacak, yalnız büyük bitikçiler sakal salıverebilir. (s. 223)
bodun	[DLT. budun “halk, ulus kavim”], [GS. “millet”] Tanrı Türk bodununu (milletini) eksik etmesin, s. 246)
börk	[DLT. börk “başlık”], [GS. “külâh”] Boğurcu dimdik ayağa kalkarak börkünü yere çarptı. (s. 52)
börü	[DLT. böri “kurt”], [GS. “kurt”] Börü (I) “Kurt” anlamıyla Bursa, İstanbul, Trabzaon, Ankara, Niğde ve Konya ağzlarında yaşamaktadır. Ben de Gök Sancak çerisi, kazaf ustası, Cebe börünün kolundan Etyen!” (s.214)
çağan	[EAT. çağa “bebek, yeni doğmuş çocuk”; çağa Mog. “yeni doğmuş kuş yavrusu”], [GS. “küçük kız”] ...güzellikte aya benzeyen altı yaşındaki küçük kızı (çağanı) da eyere, önüne oturtmuştu. (s. 59)
çamçak	[GTS'de “Ağaçtan oyularak yapılmış kulplu su kabı, çapçak”] [GS. “maşrapa”] TTAS'de çamçak (çapçak) “Ağaçtan oyularak yapılmış büyük kaşık, kepçe”; TS'de çamçak (çapçak) “Ağaçtan yapılmış su kabı, maşrapa” olarak geçmektedir. Koyun butları, karaca, tavşan, sülün etleri, hububat dolu lengerler, süt çamçakları (maşrapa) peynirler... (s. 44)
çeri	[DLT. çerig “asker, asker dizisi, ordu”], [GS. “asker”] Hâlâ iç kalede otuz bin çeri dayanıyor, şehir ise bize kapılarını açıyordu. (s. 237)
dilmaç	[KB. tılmaç “tercüman”] TS'de dilmaç (dilmeç) “tercüman”; TTAS'de dilmaç “çevirmen” olarak tanımlanmıştır. 162. ukuşka biligke bu tılmaçı til/yaruttaçı erni yorık tilni bil (Kaçalın, 2008, s. 17) Dilmaçları bana benimle babamın adını sordu. Cevap verdikten sonra başbuğları tencereden bir parça et çıkardı. (s. 39)
dolak	[Lehce-i Osmânî: Ayağa tozluk yerine doladıkları çuha kenarı] Bizim dolak dediğimiz ayak sargısının Tatarcası, Osmanlıda patik. (s. 119)
dolu	[EAT. dolu “içki konulmuş kadeh”], [GS. “kadeh”] Kadın herkese kımız sundu. Boğurcu iki dolu içti. (s. 50)

edikçi	[DLT. etükçi “pabuççu, kavaf”], [GS. “çizmecî”] Bir taraftan Mafeo karşısında terzi ile edikçi (çizmecî) uzun bir pazarlığa giriştiler, ötekiler ziyan edeceklerini kendilerine gadr olacağını söylüyorlar. (s. 204)
Erlık	[Türk ve Altay mitolojisinde kötülük tanrısı], [GS. “peri”] “Seni Erlık alası! Şu önümüzden geçen kurbağalara bak! (s. 75)
eş-	[DLT. eş- “tırısa kalkıp, dört nala koşturmak”], [GS. “gitmek”] Sen benimle eşeğin gibi Alak da babası ile eşmezse bir ittir. (s. 67)
ay-	[DLT. ay- “söylemek, demek”], [GS. “etmek”] “Tanrı’ya öküş hamd ayur men!” dedim. (s. 214)
ıssı	[EAT ısı “sahip”], [GS. “sahip”] Tanrı, yaradanlar yaradanı, ey buyrulan şeylerin ıssı bizi ondur!” (s. 43)
karavaş	[DLT. karabaş “köle, cariye, hizmetçi kadın”], [GS. “uşak, nöker”] Arkasındaki güzel silahlanmış, fakirce giyinmiş sekiz atlı vardı. Karavaş lardan birisi: (s. 57)
kutluk	[DLT. “mübarek, uğurlu”], [GS. “saadet”] Gök Sancak’ına üçüzlü mücevherin üç saffeti, dokuz kemalat ve dokuz kere dokuz kutluk (saadet) asılı olduğunu söyledi. (s. 196)
min	[DLT. “ben”], [GS. “ben”] “Öküş hamd eyür min singa, Tanrım. Sonra ne oldu?” (s. 217)
Oğan	[DLT. ugan “her şeye gücü yete, kâdir”], [GS. “Cenâb-ı Hak”] (Gökçe sert bir sesle) Oğan (Cenab-ı Hak) her yerdedir.(s. 42)
ong	[DLT. oñ “sağ”], [GS. şimal “kuzey”] Seni şeytanlar ala! Yaklaşma! Nakkareler çalın! Bu gelenler Ong kollu (şimalli)! (s. 252)
otacı	[DLT. otacı “hekim, ilaç yapan”], [GS. “hekim”] Alakotacıya (hekim) dostu Marguz’u iyi etmesini emretti. (s. 215)
otak	DLT. otağ “otağ, çadır”], [GS. “çadır”] Yaşayan bir kelime olan otağ, DLT’de çadır anlamında kullanılmıştır. Kelime Farsça, Arapça, Moğolca ve Rusça’ya, ayrıca Balkan dillerine de geçmiştir. Oda kelimesi de bu kelimedenden gelmektedir. (Gülensoy, 2007, s. 611-612). Sonra otak içinde aşağı yukarı açık adımlarla yürümeye başladı. (s. 107)
öküş	[DLT. öküş “çok”], [GS. “çok”] Öğüş (II) çok anlamıyla Eskişehir, Çankırı ve Elazığ ağızlarında yaşamaktadır. “Tanrı’ya öküş hamd eyür men!” dedim. (s. 214)
sayruluk	[EAT. “hastalık”], [GS. “hastalık”] Bizim sayruluk (hastalık) da geçti. Karışımızda karayı gördüm. (s. 203)
sıçgan	[DLT. sıçgan “fare”], [GS. “sıçan”]

	600 senesi sıçgan (sıçan) yılının ibtidasında Hindistan'ın en büyük ve en kudretli hükûmetine ait Kalküte limanına vardık. (s. 207)
sin	[DLT. sin "mezar"], [GS. "mezar"] "Biz şu üç Hristiyan'ı sinsiz (mezarsız) şu iki yaralıyı da yad ellerde tımarsız bırakamayız.
sin	[DLT. "sen"], [GS. "sen"] "Öküş hamd eyür min singa , Tanrım. Sonra ne oldu?" (s. 217)
süci	[DLT. süçik "şarap"], [GS. "şarap"] Meğer bu da asma imiş, üzüm denilen yemişler, ondan da süci (şarap) yaparlarmış. (s. 118)
sünü	DLT. süñü "süğü, mızrak, kargı", [GS. "ucu süğülü mızrak"] Ötede Etyen de bir neferin sünüsünü aldı. Dışarıdan kapı zorlanarak dehşetle yere düştü. (s. 221)
takuk	[DLT. takuk "tavuk"] [GS "tavuk"] Hülâsa Tanrı'nın yardımı ile 597 senesi Takuk (Tavuk) yılının 10 Rebiulevvelinde sağ esen Basra'ya girdik. (s. 202)
tamu	[DLT. tamu "cehennem"], [GS. "cehennem"] Seni bu dünyadan tamuya gönderirim. Bilmiyon mu? (s. 186)
tansuk	[DLT. tañsuk "şaşılacak, acayip; nefis"], [GS. "harika"] Âsârı görüldü. Tansuklar meydana çıktı. (s. 51)
tarhan	[DLT. tarhan "İslamiyet'ten önce verilmiş bir addır, 'bey' demektir.], [GS. "Kaan huzuruna ruhsatsız girebilen kimselere verilen unvan"] Kendilerine Tarhan yarlığı verildi. (s. 260)
tavışkan	[DLT. tavişşan "tavşan"] [GS. "tavşan"] Hele 603 senesi Tavişkan (tavşan) yılının 5 Receb'inde delikanlılık hâlinde çıkıp şimdi...(s. 209)
tingiz	[DLT. teñiz "deniz"], [GS. "deniz"] Gök Tingiz 'in kenarındaki Çaydam yaylağından geliyor, işte bu güzel atlar orada yetişir. (s. 58)
tümen	[DLT. tümen "bin kere bin"], [GS. "on bin"] Tekrar atıma bindim, hezaramın önüne geçtim, çünkü Alak tümen (on bin) beyi olmuş, ben de hezara başlığa geçmiştim. (s. 238)
uçmak	[DLT. uçmak "cennet"], [GS. "cennet"] Hayran oldum, kendimi âdeta uçmakta (cennette) sandım. (s. 116)
yalvaç	[DLT. yalavaç-yalawaç "peygamber, elçi"], [GS. "resul"] Bana Mahmud Yalvaç demişler, bilirsin ya sözümü tutarım." (s. 155)
yarlıg	[DLT. yarlıg "emir, hakanın mektubu, fermanı, buyruğu"], [GS. "ferman"] Ünüm dünyayı tuttu. Yarlıgım eline değdiği gibi bana boyun eğmeyi, kanadım altına girmeyi sana emrediyorum. (s. 216)
yeğ	[DLT. yég "'yeğ, üst, üstün, daha iyi, iyi"], [GS. "daha iyi"]

yel- Gölgede çürüyen yüz bin vicdandan, güneşte yarılan yirmi bin baştan **yeğdir** (daha iyidir) (s. 237)
[DLT. yelmek “koşmak”], [GS. “koşmak”]
Yahut ki yalın ayak karlarda, sivri kayalar üstünde **yeliyor**. (s. 41)

8. Sonuç

Necip Asım Türkçülük fikir hareketinin ilk temsilcilerinden biridir. Dil, tarih, dilbilim, sözlük, gramer, musiki, gazete, dergi gibi birçok alanda çalışmaları olan çok yönlü bir fikir adamıdır. Zikredilen alanlarda yaptığı her çalışma ile bir ilke imza atmıştır. İskitlerden Köktürklere, Uygurlardan, Karahanlılara, Harzemşahlardan Selçuklulara kısaca Osmanlı öncesi Türk tarihini ilk olarak ortaya koyanlardan biri olmuştur. Türk dilinin önemine dair yaptığı çalışmalar ile millî şuuru diri tutmuştur. Osmanlı Devleti’ni ayakta tutabilme adına fikrî ve amelî sahada yürüttüğü mücadeleye tarih şahittir. Aynı mücadeleyi Türkiye Cumhuriyeti’nin temelleri atılırken de ortaya koymuştur. Eserleriyle Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal’e de ilham vermiş değerli bir insandır.

Necip Asım tercüme bir eser olan *Gök Sancak* romanını Türkçülük ve Türkçecilik alanlarındaki fikirlerini -kendine has üslubuyla- geniş kitlelerle paylaşmak için bir araç olarak kullanmıştır. Eserde dikkat çekmek istediği kelimeleri kimi zaman parantezle kimi zaman da dipnotlarla verme yoluna gitmiştir. Özellikle romanda eserin yazıldığı dönemde kullanımdan düşmüş birçok kelimeye yer vermiş olması dikkat çekicidir. Bunda yazarın Orhun Abideleri, Dîvânü Lüğati’t-Türk ve Atabetü’l-Hakayık gibi eserlerin üzerinde çalışma yapmasının etkisi vardır.

Romanda dönemin özelliğinden kaynaklı olsa gerek Arapça ve Farsça kelimelere alternatif olabilecek birçok kelime bilinçli olarak kullanılmıştır. Romanı farklı kılan bir özellik de yazarın dipnotlarda kelime etimolojisi yapmasıdır. Türk dilinin birçok alanında yetkin eserlere imza atmış olan Necip Asım’ın etimoloji hususunda da başarılı olduğu görülmektedir.

Kısaltmalar

DLT	Dîvânü Lüğati’t-Türk
EAT	Eski Anadolu Türkçesi
ET	Eski Türkçe
EUTS	Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü
GS.	Gök Sancak
KB	Kutadgu Bilig
TS	Tarama Sözlüğü
TTAS	Türkiye Türkçesi Ağızlar Sözlüğü
YTS	Yeni Tarama Sözlüğü

Mevlüt GÜLMEZ-Hidayet DUYAR
Necip Asım Yazıksız'ın Dilciliğinin Gök Sancak Romanındaki İzleri
Traces Of Necip Asım Yazıksız's Being a Linguist in Gök Sancak Novel

Kaynaklar

- Açık, M. (2019). *Necip Asım'ın Orhun Abideleri Adlı Eseri ve Bunun Türk Kağanlığı ve Türk Bengü Taşları Adlı Eserle Karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Ahmet Vefik Paşa (2000). *Lehce-i Osmânî*. (R. Toparlı, Haz.), Ankara: TDK Yayınları.
- Akçura, Y. (2009). *Türk Yılı 1928*, (A. Tekin, A. Z. İzgöer, Haz.) Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Akçura, Y. (2018). *Müverrih Léon Cahun ve Muallim Barthold'a 'a Göre Cengiz Han* (M. K. Çelen, Haz.). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Asım, N. (1879). Mehmed Necib müstearıyla, Medrese-i Edeb, İstanbul.
- Asım, N. (2019). *Gök Sancak*, (H. Duyar, Haz.) Konya: Palet Yayınları.
- Boz, E. (2019). Necip Asım Yazıksız'ın Lügat-ı Musâhabet'i Üzerine Sözlükbilimsel Bir İnceleme. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 8/19, s. 100-129.
- Böler, T. (2009). Necip Asım Yazıksız ve Türk Diline Katkıları. *SÜ Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 25, s. 195-208.
- Caferoğlu, A. (2011). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Cahun, David Léon (2019). *Karabulut Yeniçeri Hasan*. (M. Sami Karayel, Çev., S. Sefer, Haz.), İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayınları.
- Cahun, L. (2006). *Asya Tarihine Giriş Kökenlerden 1405, Türkler ve Moğollar*. (S. İ. Kaya, çev.), İstanbul: Seç Yayınları.
- Dilaçar, Agop (1969). İlk Dilcilerimizden: Necip Asım Balhasanoğlu-Yazıksız. *Türk Dili*, XIX (210), s. 805-807.
- Ercilasun, Ahmet B.-Akkoyunlu, Z. (2014). *Kâşgarlı Mahmud Dîvânü Lugâti't-Türk (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Eren, H. (1977). Necib Âsım. *Türk Ansiklopedisi*, C XXV. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- Ertürk, H.İ. (2018). Necip Asım Yazıksız'ın Türkçe Sarf ve Nahiv Konulu Çalışmaları, *Filoloji Araştırma Örnekleri*. N. Doğan (ed.), 201-216, Nobel Yayınları, Ankara.
- Gökalp, Z. (1341). *Türk Medeniyeti Tarihi*. İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Gökalp, Z. (1923). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: Matbaa-i Amire.
- Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü, C I-II*. Ankara: TDK Yayınları.
- Gülensoy, T. (2012). XXI. Yüzyılda Türkiye Kişi Adlarına Bir Bakış. *İdil Dergisi*, 1 (5).
- Hisar, Abdülhak Ş. (2008). *Kitaplarımız: Tarihimize Dair Neşriyat, Kitaplar ve Muharrirler I: Mütareke Dönemi Edebiyatı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İpişirli, M. (1992). Bitik. *DİA*, VI, İstanbul 1992, s. 225.
- Kaçalin, M. S. (2008). *Yûsuf Has Hâcib: Kutadgu Bilig, Metin*. Kültür ve Turizm Bak.Yay., (e kitap).

- Kaçar, I. (2019). *Necip Asım, Eski Savlar, Divanü Lügati't-Türk'ten Atasözleri*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları.
- Kanar, M. (2018). *Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Say Yayınları.
- Kara, İ. (1998). *Amel Defteri, Yazıksız'ın Kitab'ına Yazık Edildi*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Nafiz, R. (2019). *Küçük Türk Tarihi* (C. Sili, Haz.). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Orkun, H. N. (1936). Necip Asım. *Ülkü Halkveleri Dergisi*, S 35, C 6, s. 343-344.
- Orkun, H. N. (1977). *Türkçülüğün Tarihi*. Ankara: Kömen Yayınları. s. 58-60.
- Öztürk, N. (2011). Kemal Tahir'in Eserlerinde Edebiyatçılarımız. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, 3 (6), s. 102.
- Öztürk, S. (2017). *Gök Bayrak (İnceleme-Metin)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Sarıay, E. (2012). *Osmanlıdan Cumhuriyet'e Geçiş Sürecinde Bir Mütefekkir Olarak Necip Asım: Hayatı ve Eserleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir: Nevşehir Üniversitesi.
- Singer, I. And Kahn, Z. (1902). Cahun, David Léon, *The Jewish Encyclopedia*, C 3, s. 492/493 Londra: Funkand Wagnalls.
- Suphi, H. (1928). Büyük Üstad Necip Asım Bey. *Türk Yurdu*, C 2, S 8, s. 24-25
- Şahmaranoğlu, H. (2013). *Necip Asım Yazıksız (Balhasanoğlu)*. Kilis: Kilis Belediyesi Kültür Yayınları. s. 5-8.
- Şapolyo, E. B. (1936). Necip Asım, *Ülkü Halkveleri Dergisi*. S 35 C 6, s. 341-43.
- Şemseddin Sami (2020); *Kâmûs-ı Türkî*. (H. Duyar-M. Gülmez, Haz.), Konya: Palet Yayınları.
- Şirin, İ. (1960). Osmanlıda Tarihin Anlam Arayışı: Bernard Lewis, Türkiye'de Tarih ve Millî Uyanış. *Türk Yurdu*, 285, s. 572-73.
- Tan, M. T. (14 Birinci Kânun 1935). Necip Asım. Son Posta Gazetesi. s. 7.
- Timurtaş, F. K. (1960). Ölümünün 25. Yıldönümünde Büyük Türkçü Necip Asım Yazıksız. *Türk Yurdu*, 9, s. 46-48.
- Timurtaş, F. K. (1979). *Uydurma Olan ve Olmayan Yeni Kelimeler Sözlüğü*. İstanbul: Umur Kitapçılık.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* (1998). Necib Âsım Yazıksız. İstanbul: Dergâh Yayınları. C 8, s. 572-573.
- Uçman, A. (2006). Necip Âsım Yazıksız. *TDV İslam Ansiklopedisi*, C 32. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. s. 493-94.
- Ülgen, E. (2013). Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin İlk Baskısı Öncesi Ahmet Midhat Efendi'nin Görüş ve Önerileri, *İlim ve Fennin Reis-i Mütefekkir Ahmet Midhat Efendi*. F. Arslan (ed.), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları, s. 209-221.
- Üstün, K. (2017). İkdâm Gazetesindeki Edebî Faaliyetler (1894-1913). *Türkbilgi*, 34.
- Üstün, Koray (2017). *İkdâm Gazetesindeki Yazınsal Hareketlilik (1894-1913)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Yıldız, A. (2012) *Necip Asım, Kitap*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları.
- Yüksel, A. (1995). Necip Asım'ın Yazık Edilen Kitabı. *Kebikeç*. S 1, s. 83-90.